

آمار تجارت خارجی بخش کشاورزی و صنایع غذایی

در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰

و مقایسه آن با مدت مشابه سال های قبل

مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب، در راستای هدف اطلاع رسانی به فعالان بخش خصوصی و پژوهشگران این بخش، گزارش "آمار تجارت خارجی بخش کشاورزی و صنایع غذایی در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ و مقایسه آن با مدت مشابه سال های قبل" را منتشر نموده است. این گزارش با پردازش و تحلیل اطلاعات بخش کشاورزی و صنایع غذایی براساس داده های آماری گمرک جمهوری اسلامی ایران تهیه می گردد. اطلاعات سه ماه نخست سال جاری با داده های مدت مشابه در هفت سال گذشته (سالهای ۹۳ الی ۹۹) مورد مقایسه قرار گرفته و در آن واردات محصولات اساسی کشاورزی و صنایع غذایی، صادرات محصولات عمده کشاورزی و صنایع غذایی و تراز تجاری سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ با مدت مشابه سال های قبل نیز مقایسه گردیده است.

❖ واردات:

مقدار واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سه ماهه نخست سال، ۶۳۹۸ هزار تن با ارزش ۳۵۳۷ میلیون دلار بوده که به ترتیب از نظر وزن ۷۵ درصد و از نظر ارزش ۳۴ درصد کل واردات کشور را شامل می شود. ارزش واردات در این مدت ۳۵.۳ درصد بیشتر از سال قبل و در مجموع نیز ۲.۸ درصد کمتر از میانگین شش سال منتهی به سال ۱۳۹۸ بوده است.

اقلام عمده وارداتی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، شامل روغن نباتی به ارزش ۷۷۰.۰ میلیون دلار با سهم ۲۱.۸ درصد، ذرت دامی به ارزش ۶۴۴ میلیون دلار با سهم ۱۸.۲ درصد، دانه سویا به ارزش ۴۲۹.۱ میلیون دلار با سهم ۱۲.۱ درصد، گندم به ارزش ۲۷۴.۸ میلیون دلار با سهم ۷.۸ درصد، جو به ارزش ۲۳۷.۹ میلیون دلار با سهم ۶.۷ درصد، کنجاله به ارزش ۲۳۰.۸ میلیون دلار با سهم ۶.۵ درصد، برنج به ارزش ۱۶۵.۸ میلیون دلار با سهم ۴.۷ درصد، قند و شکر به ارزش ۱۶۳.۳ میلیون دلار با سهم ۴.۶ درصد، انواع میوه به ارزش ۱۱۰.۴ میلیون دلار با سهم ۳.۱ درصد، چای به ارزش ۷۱.۶ میلیون دلار با سهم ۲.۰ درصد، حبوبات به ارزش ۵۸.۲ میلیون دلار با سهم ۱.۷ درصد، پنبه به ارزش ۵۵.۳ میلیون دلار با سهم ۱.۶ درصد و توتون، سیگار و انواع تنباکو به ارزش ۴۱.۸ میلیون دلار با سهم ۱.۲ درصد از کل ارزش واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی بوده که در مجموع ۹۱.۹ درصد ارزش واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی را شامل می شوند. متوسط قیمت هر تن کالاهای وارداتی بخش کشاورزی در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، ۵۵۳ دلار می باشد، که در مقایسه با متوسط قیمت هر تن کالاهای

وارداتی کل کشور (۱۲۲۵ دلار) حدود 55 درصد کمتر است. متوسط ارزش گمرکی هر دلار محصولات کشاورزی و صنایع غذایی وارداتی ۴۲۰۰۰ ریال بوده، که در مقایسه با متوسط ارزش گمرکی هر دلار کالاهای وارداتی کل کشور (۴۱۹۹۹) تفاوت چندانی نداشته است.

کشورهای عمده مبدا واردات از نظر ارزش واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی از آنها به ترتیب شامل امارات متحده عربی ۹۷۵.۳، ترکیه ۴۲۴.۸، سوئیس ۲۹۴.۹، فدراسیون روسیه ۲۶۲.۱، انگلستان ۲۴۸.۸، هند ۲۰۳.۴، هلند ۲۰۲.۱، برزیل ۱۲۴.۹، سنگاپور ۹۹.۱، آلمان ۹۱.۱ و پاکستان ۶۲.۴ میلیون دلار بوده که در مجموع ۸۵ درصد کل ارزش واردات کشورمان را به خود اختصاص داده اند (جدول ۱).

جدول ۱- سهم کشورهای عمده از واردات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی ایران در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰

کشور	امارات متحده عربی	ترکیه	سوئیس	فدراسیون روسیه	انگلیس	
سهم (%)	۲۷.۶	۱۲.۱	۸.۳	۷.۴	۷.۱	
کشور	هند	هلند	برزیل	سنگاپور	آلمان	پاکستان
سهم (%)	۵.۸	۵.۷	۳.۵	۲.۸	۲.۶	۱.۸

❖ صادرات:

در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، مقدار صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی ۲۳۸۲ هزار تن و به ارزش ۱۲۲۷ میلیون دلار می باشد که از نظر وزن ۸ درصد و از نظر ارزش ۱۱.۵ درصد کل صادرات کالاهای غیر نفتی کشور را به خود اختصاص داده است. ارزش صادرات سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱.۹ درصد و در مقایسه با متوسط شش سال منتهی به ۱۳۹۸ به میزان ۱۱.۲ درصد کاهش دارد.

اقلام عمده صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی شامل انواع میوه های درختی به ارزش ۴۲۲.۶ میلیون دلار با سهم ۳۴.۵ درصد، انواع سبزیجات و محصولات جالیزی^۱ به ارزش ۳۶۸.۳ میلیون دلار با سهم ۳۰.۱ درصد، شیر و فرآورده های آن به ارزش ۸۷.۵ میلیون دلار با سهم ۷.۱ درصد، شیرینی جات^۲ به ارزش ۵۷.۱ میلیون دلار با سهم ۴.۷ درصد، انواع آبیوه و کمپوت ۳۱.۷ میلیون دلار با سهم ۲.۶ درصد، زعفران ۲۵.۵ میلیون دلار با سهم حدود ۲.۱ درصد، رب گوجه فرنگی ۲۴.۴ میلیون دلار با سهم ۲.۰ درصد، ماهی و میگو به ارزش ۲۲.۹ میلیون دلار با سهم ۱.۹ درصد، انواع نان (خشک، سوخاری و ...) ۱۳.۱ میلیون دلار با سهم ۱.۱ درصد و انواع خمیرهای غذایی ۱۲.۶ میلیون دلار با سهم ۱.۱ درصد، از کل ارزش صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی بوده است. متوسط قیمت هر تن

^۱ شامل: سیب زمینی، پیاز و موسیر، گوجه فرنگی، انواع کاهو، کلم و سایر سبزیجات تازه و یا خشک کرده و همچنین هندوانه، خیار و خربزه می باشد.

^۲ شامل: "شیرینی و شکلات" و "بیسکویت و ویفر"

کالاهای صادراتی بخش کشاورزی ۵۱۵ دلار بوده که در مقایسه با متوسط قیمت هر تن کالاهای صادراتی غیر نفتی کشور (۳۵۷ دلار) ۴۴.۴ درصد بیشتر است. متوسط ارزش گمرکی هر دلار محصولات کشاورزی و صنایع غذایی صادراتی در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، ۲۲۱۹۶۸ ریال و متوسط کل صادرات غیر نفتی کشور ۲۱۷۹۹۶ ریال بوده است. بیشترین مقصد صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی (از نظر ارزش) به کشور های عراق ۳۹۹.۱، افغانستان ۱۲۸.۷، امارات متحده عربی ۱۲۰.۱، فدراسیون روسیه ۹۵.۶، پاکستان ۶۸، هند ۶۳.۷، ترکیه ۴۵.۹، آلمان ۳۶.۶، قزاقستان ۲۰.۹، آذربایجان ۱۷.۳، قطر ۱۶.۵، کویت ۱۴.۹، قرقیزستان ۱۴.۱، عمان ۱۳.۴، چین ۱۲.۵ و ازبکستان ۱۲.۳ میلیون دلار صورت گرفته است که در مجموع ۸۸ درصد کل ارزش صادرات بخش کشاورزی و صنایع غذایی کشورمان را بخود اختصاص داده اند (جدول ۲).

جدول ۲- سهم کشورهای عمده از صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی ایران در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰

کشور	عراق	افغانستان	امارات متحده عربی	فدراسیون روسیه	پاکستان	هند	ترکیه		
سهم (%)	۳۲.۵	۱۰.۵	۹.۸	۷.۸	۵.۵	۵.۲	۳.۷		
کشور	آلمان	قزاقستان	آذربایجان	قطر	کویت	قرقیزستان	عمان	چین	ازبکستان
سهم (%)	۳.۰	۱.۷	۱.۴	۱.۳	۱.۲	۱.۲	۱.۱	۱.۱	۱

❖ تراز تجاری:

تراز تجاری محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، ۲۳۱۱- میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل حدود 70 درصد افزایش نشان میدهد (ارزش صادرات ۲ درصد کاهش و ارزش واردات ۳۵.۳ درصد افزایش داشته است). کسری تراز تجاری سه ماه نخست سال ۱۴۰۰ نسبت به میانگین شش سال منتهی به 1398 که 1422- میلیون دلار بوده، 4.1 درصد بهبود یافته است (جدول ۳).

جدول ۳- تراز تجاری محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰ و مقایسه آن با مدت مشابه

سالهای ۹۳ الی ۹۹

شرح	واحد	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
مقدار صادرات	هزار تن	۱۳۵۳	۱۳۰۲	۱۳۹۷	۱۴۴۹	۲۰۲۲	۱۷۸۴	۲۰۷۰	۲۳۸۲
مقدار واردات	هزار تن	۵۴۰۳	۴۵۹۴	۴۲۹۲	۵۰۰۶	۴۷۲۲	۶۷۶۰	۶۸۹۹	۶۳۹۸
تراز وزنی	هزار تن	-۴۰۴۹	-۳۲۹۲	-۲۸۹۴	-۳۵۵۷	-۲۷۰۰	-۴۹۷۷	-۴۸۲۸	-۴۰۱۵
ارزش صادرات	میلیون دلار	۱۴۴۷	۱۲۸۷	۱۴۲۸	۱۲۹۵	۱۵۸۳	۱۳۰۱	۱۲۵۰	۱۲۲۷
ارزش واردات	میلیون دلار	۳۲۶۰	۲۲۶۰	۲۱۲۲	۲۸۶۴	۲۵۳۸	۳۸۳۰	۲۶۱۵	۳۵۳۷
تراز تجاری	میلیون دلار	-۱۸۱۴	-۹۷۴	-۶۹۵	-۱۵۶۹	-۹۵۵	-۲۵۲۹	-۱۳۶۵	-۲۳۱۱

❖ نهاده های کشاورزی

• آفتکش ها

در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، جمعا ۲۲۵۹ تن آفتکش بصورت آماده مصرف و ۳۰۴۴ تن بصورت تکنیکال وارد کشور گردیده که در مقایسه با سال قبل، آفتکش های آماده مصرف حدود ۲۰ درصد کاهش و تکنیکال ها حدود ۱۳۷ درصد افزایش نشان میدهد. در مجموع با تبدیل آفتکش های تکنیکال به آماده مصرف (با اعمال ضریب تبدیل ۲.۵) میتوان نتیجه گرفت که در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ مقدار واردات آفتکش ها نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۸۳.۴ درصد افزایش دارد؛ در این رابطه سهم افزایشی علف کش ها ۷۷.۳، حشره کش ها ۷۱.۲ درصد و قارچ کش ها ۵۰ درصد و سهم کاهشی گندزداها ۶۶.۵ درصد بوده است.

جمع کل ارزش آفتکش های وارداتی در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، ۴۷ میلیون دلار می باشد که ۴۰ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل است.

در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، مقدار ۷۷۹ تن آفتکش آماده مصرف و ۱۴۰.۱ تن آفتکش تکنیکال جمعا با ارزش ۱۱۸۹.۴ هزار دلار صادر گردیده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از نظر مقدار آماده مصرف ۲۶.۱ درصد کاهش و تکنیکال ۱۱۴.۸ درصد افزایش داشته و از نظر ارزش نیز در مجموع ۳۸.۵ درصد کاهش دارد.

❖ کود ها

کل واردات کود ها در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، مقدار ۲۱.۴ هزار تن با ارزش ۲۱.۴ میلیون دلار بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی ۲۰.۱ درصد و از نظر ارزش ۱۸.۱ درصد افزایش نشان می دهد. در بین انواع کود های وارداتی، به ترتیب از نظر مقدار، کودهای میکرو ۳۴۶ درصد، کودهای فسفره ۹۷.۸، کودهای پتاسه ۶۲.۳ درصد و کود NPK ۲۹.۱ درصد افزایش داشته لیکن کودهای ازته ۳۴.۱ درصد و کودهای حیوانی یا نباتی یا مخلوط و عمل آورده شده از لحاظ شیمیائی ۸.۷ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش داشته اند.

در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، مقدار ۸۹۷.۲ هزار تن کود با ارزش ۲۳۴.۷ میلیون دلار صادر گردیده که نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب از نظر مقدار ۱.۷ درصد و از نظر ارزش ۴۹.۵ درصد افزایش داشته است؛ که نشان دهنده صادرات کودهای گرانتتری نسبت به مدت مشابه در سال قبل بوده است. ضمنا بیش از ۹۰ درصد مقدار کود های صادراتی کود، اوره بوده است.

❖ بذور

در مجموع کل واردات بذر و سایر اندام های تکثیر شونده گیاهی در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰، ۱۴۰۷.۶ تن با ارزش ۲۴.۵ میلیون دلار بوده که نسبت به سال قبل از نظر وزنی ۴۴.۵ درصد و از نظر ارزش ۴۰.۶ درصد کاهش نشان میدهد. از بین بذور مهم مقدار واردات بذر چغندر قند با کاهش ۷۶.۳ درصدی، بذر سیب زمینی با کاهشی ۵۷.۷ درصدی، بذر ذرت با کاهش ۳۰ درصدی روبرو بوده اند، لیکن تنها بذر سبزیجات با ۵۱۷۲ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش داشته و بذور گندم و کلزا در این سه ماه وارد نشده است.

در سه ماه نخست سال ۱۴۰۰ جمعا مقدار ۲۰۶۳.۴ تن بذر و سایر اندامهای تکثیر شونده گیاهی با ارزش ۲۵۳۳.۶ هزار دلار صادر گردیده که غالبا مربوط به سایر اندامهای تکثیر شونده می باشد. این میزان در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از نظر مقدار ۲۲.۴ درصد افزایش و از نظر ارزش ۵.۶ درصد کاهش نشان میدهد. میزان مقدار و ارزش بذر و سایر اندام های تکثیر شونده نشان دهنده صادر شدن اقلام ارزان تری نسبت به مدت مشابه سال گذشته است.

❖ ماشین های و ادوات کشاورزی

در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، مقادیر ادوات کاشت و داشت، کمباین ها و دستگاه های برداشت و تراکتورهای کشاورزی جمعا به مقدار ۳۶۷۹.۳ تن با ارزش ۳۰.۴ میلیون دلار وارد کشور شده که نسبت به مدت مشابه سال ۹۷ به ترتیب حدود ۱۲.۲ درصد و ۴۴.۹ درصد افزایش نشان میدهد. در این بین از نظر ارزش کمباین برنج با ۸۲.۱ درصد، کمباین گندم با حدود ۷۰.۷ درصد و کمباین چغندر قند با حدود ۷۰ درصد کاهش و سایر کمباین ها، دستگاه های برداشت با حدود ۲۱۷ درصد، تراکتورهای کشاورزی با حدود ۱۶۶ درصد و ادوات کاشت و داشت با حدود ۱۱۵ درصد افزایش روبرو بوده است.

در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۰، جمعا ۱۵۰۸.۶ تن ماشین آلات و ادوات کشاورزی با ارزش ۱۵۸۳.۸ هزار دلار صادر شده است. این میزان در مقایسه با مدت مشابه سال ۹۷ از نظر مقدار ۱۷.۴ درصد و از نظر ارزش حدود ۷۶.۱ درصد کاهش نشان میدهد. با توجه به عدم دسترسی به آمار سال ۹۸ و ۹۹ امکان مقایسه با آمار این سالها وجود نداشت.

❖ تحلیل واردات و صادرات

۱- واردات بخش کشاورزی

کاهش مقدار واردات محصولاتی مانند گوشت قرمز ۶۳.۳ درصد، گندم ۵۴.۴ درصد، حیوانات زنده ۵۲.۶ درصد، برنج ۲۱.۴ درصد، ذرت ۱۹ درصد و قند و شکر حدود ۱۰ درصد در کنار کاهش ۹۷ درصدی کره نسبت به مدت مشابه در سال قبل براساس آمار گمرک مشاهده می شود. این موضوع در کنار عدم تدارک مناسب نهاده های کشاورزی تا این

زمان با توجه به نزدیک شدن به شروع فصل زراعی نگران کننده بوده و به آشفته‌گی بازار هم از لحاظ قیمت و هم فراهمی این محصولات دامن می‌زند.

عدم تدارک نهاده‌های مناسب شامل: الف- کاهش حدود ۴۵ درصدی واردات بذر در مقایسه با مدت مشابه در سال گذشته و کاهش حدود ۵۸ درصد واردات بذر در مقایسه با میانگین چهار سال منتهی به سال ۹۹ در مدت مشابه، ب- کاهش حدود ۷۵ درصدی واردات کود در مقایسه با میانگین چهار سال منتهی به سال ۹۹ در مدت مشابه و ج- کاهش حدود ۳۳ درصدی واردات آفتکش‌ها اعم از آمارده و تکنیکال در مقایسه با میانگین چهار سال منتهی به سال ۹۹ در مدت مشابه می‌باشد.

واردات جو، روغن نباتی، کنجاله و پنبه در مقایسه با مدت مشابه در سال گذشته افزایش به ترتیب ۵۵.۴، ۱۸۲، ۴۱.۵ و ۲۹۲.۶ درصدی داشته‌اند. افزایش واردات جو می‌تواند برای صنعت تولید دام امیدبخش بوده و افزایش واردات کنجاله می‌تواند به بازار مرغ و تخم مرغ با توجه به دیگر عوامل دخیل در این بازار ثبات ببخشد. افزایش مقدار واردات روغن نباتی به شرط تداوم در این موضوع در ماه‌های آتی می‌تواند قیمت این کالای اساسی را در بازار تعدیل کند. افزایش حدود ۳۰۰ درصدی واردات پنبه می‌تواند قدم مثبتی در حمایت از توسعه کارخانجات ریسندگی و در نهایت تولید پوشاک در کشور باشد.

موضوع دیگر ابهاماتی است که در تخصیص ارز نهاده‌های کشاورزی صورت می‌گیرد. بر مبنای آمار جمهوری اسلامی ایران، قیمت تمام شده ارز برای نهاده‌ها ۴۲۰۰ تومان است. اما براساس اعلام بانک مرکزی ارز تخصیصی به این گروه کالایی، نیمایی می‌باشد. این ابهامات در کنار مدیریت تدارکات نامناسب نهاده‌ها می‌تواند باعث ضرر جبران‌ناپذیری به کشور در شروع فصل زراعی جدید شود.

۲- صادرات بخش کشاورزی

علی‌رغم افزایش مقدار ۱۵ درصدی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی، ارزش این بخش تقریباً ثابت مانده است (کاهش حدود ۲ درصدی)، که نشان دهنده کاهش قیمت واحد (دلار بر تن) این محصولات به میزان حدود ۱۵ درصد نسبت به مدت مشابه بوده است که این موضوع سبب می‌شود توجه به ارتقا کیفیت محصول تولیدی، بسته بندی آن و بازاریابی مناسب محصولات کشاورزی علاوه بر دولت، مد نظر فعالان بخش خصوصی بعنوان اولویت قرار گرفته و با توجه به تحریم‌های همه جانبه، صادرات محصولات بخش کشاورزی ارز آوری مناسبی را برای کشور به همراه داشته باشد.

۳- تراز تجاری بخش کشاورزی

با وجود کاهش مقدار واردات نسبت به سال های گذشته در مدت مشابه، ارزش محصولات وارداتی افزایش چشم گیری داشته است. علاوه بر افزایش قیمت محصولات کشاورزی، محدود بودن بازار خرید ایران در بازار جهانی می تواند از دلایل این موضوع باشد. مقدار صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی نسبت به شش سال گذشته در مدت مشابه افزایش یافته در حالیکه ارزش صادرات این محصولات نسبت به مدت مشابه در این شش سال تقریباً ثابت مانده است که این بر خلاف روند افزایشی جاری قیمت این محصولات در جهان است.

❖ میزان بارندگی:

طی نه ماه گذشته از سال آبی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ میزان بارندگی ۱۲۹.۷ میلیمتر بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل ۵۳.۲ درصد و در مقایسه با بلند مدت ۴۱.۹ درصد کاهش داشته است.^۳

تهیه شده در گروه کشاورزی

مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب

روجا کیان پور

---

^۳ منبع: سازمان هواشناسی کشور- مرکز ملی خشکسالی و مدیریت بحران